

ปัญหาการขึ้นบัญชีและการแต่งตั้งทนายขอแรงในชั้นพิจารณาของศาล¹

ปิยะพันธุ์ คณะรัตน์²

จากการศึกษาปัญหาข้อกฎหมายไม่ว่าจะเป็นบริบทในการใช้กฎหมาย ปัญหาการตีความกฎหมาย โดยจะนำหลักแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาทนายความขอแรงในคดีอาญา ตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมมาวิเคราะห์เป็นประเด็นปัญหาทางกฎหมาย เพื่อจะได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลและระบบต่างประเทศ เช่น Public Defender ของสหรัฐฯ³, Legal Aid Agency ของอังกฤษ จะเห็นความแตกต่างสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการคัดเลือก การอบรม ค่าตอบแทน ความต่อเนื่องของการช่วยเหลือ และการควบคุมคุณภาพ

เพราะว่าทนายความเมื่อได้รับแต่งตั้งจากศาลให้เป็นทนายความขอแรงนั้น ถือว่าเป็นเกียรติอย่างมากที่ได้รับการไว้วางใจจากศาลและจำเลยในการทำหน้าที่ทนายความจำเลย เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายของจำเลย และให้จำเลยได้สู้คดีได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าจำเลยผู้นั้นจะยากไร้ไม่สามารถที่จะแต่งตั้งจัดหาและว่าจ้างทนายความได้ด้วยตนเอง ซึ่งทนายความจะได้รับแต่งตั้งจากศาลก็ต่อเมื่อมีหนังสือจากศาลให้ไปทำหน้าที่ทนายความขอแรง และไปพบกับจำเลยตามวันและเวลาที่ศาลระบุลงในหนังสือของศาล โดยจะปฏิเสธไม่รับเป็นทนายความขอแรงโดยไม่มีเหตุอันสมควรไม่ได้ เพราะจะถือว่าประพฤติดมรรยาททนายความตามข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ข้อ 5 ที่ว่า “ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก่ต่างในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยอันสมควร” เพราะทนายความทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 และข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 อย่างเคร่งครัด ซึ่งตรงจุดนี้แสดงให้เห็นว่าคำว่า “ข้อแก้ตัวโดยอันสมควร” นั้นในทางปฏิบัติแล้วเป็นดุลพินิจของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขึ้นสูงไว้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการศึกษาปัญหาการขึ้นบัญชีและการแต่งตั้งทนายขอแรงในชั้นพิจารณาของศาลในประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 พบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการขึ้นบัญชีและการแต่งตั้งทนายขอแรงในชั้นพิจารณาของศาล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จตุพร วงศ์ทองสรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จรัส เล็งวิทยา และ รองศาสตราจารย์ ประเทือง ธนนิผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับการการขึ้นบัญชีและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกนายความขอแรงตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529 และประกาศของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่องการรับสมัครขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรงของศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

มาตรา 34 ทนายความต้องประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และถูกต้องตามกฎหมาย ตลอดจนต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของสภาทนายความ

มาตรา 35 ในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ให้สภาทนายความมีอำนาจควบคุมและกำกับดูแลการประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนแห่งวิชาชีพ

มาตรา 44 ให้คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจออกข้อบังคับ ว่าด้วยการควบคุมการประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ หรือเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสภาทนายความได้

ส่วนข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529³ ข้อ 4 และข้อ 5 กำหนดไว้ว่า

ข้อ 4 ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้อย่างหนึ่งให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ

ข้อ 5 ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก่ต่างในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้เรื่องการรับสมัครขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรงของศาลในประเทศไทย แม้ว่าจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เบื้องต้นไว้ เช่น ต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และไม่มีประวัติการกระทำความผิดจรรยาบรรณในลักษณะที่ร้ายแรง บางพื้นที่มีการพิจารณาจากประสบการณ์การว่าความหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมทั้งเปิดให้มีการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อศาลแต่ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละเขตพื้นที่ โดยไม่ได้กำหนดให้ทนายความที่จะขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรงต้องผ่านการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจากสภาทนายความหรือหน่วยงานของรัฐ เพราะถ้าหากเป็นคดีเยาวชนและครอบครัวซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว การที่ทนายความคนใดจะเป็นที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายความขอแรง) ของศาลเยาวชนและครอบครัวได้นั้นจะต้องผ่านอบรมและผ่านการทดสอบจากศาลเยาวชนและครอบครัวก่อน จึงจะเป็นที่ปรึกษากฎหมายในคดีที่มีเด็กหรือเยาวชนเป็นคู่ความหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะทนายความขอแรงในคดีอาญานั้น การเรียกทนายความขอแรงตามลำดับบัญชีรายชื่อ ที่ลงชื่อไว้ตามบัญชีของศาล โดยไม่ได้มีการคำนึงถึงประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญคดีเฉพาะด้านของทนายความ อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลเสียกับจำเลยมากกว่าก่อให้เกิดประโยชน์กับจำเลยเอง เมื่อเทียบกับฝ่ายโจทก์ ที่เป็นพนักงานอัยการซึ่งมีความเชี่ยวชาญในกฎหมายเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นว่า จำเลยเสียเปรียบโจทก์ในการต่อสู้คดีได้อย่างชัดเจน

³ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 120⁴ ซึ่งบัญญัติว่า

มาตรา 120 ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว จำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทนายความเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ในกรณีที่จำเลยไม่มีที่ปรึกษาทนายความ ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษาทนายความให้

และพิจารณาประกอบกับจะเห็นได้ว่าทนายความคนใดที่ประสงค์จะเป็นที่ปรึกษาทนายความของศาลเยาวชนและครอบครัว (ทนายความขอแรง) จะต้องมิคุณสมบัติเป็นทนายความ ไม่มีลักษณะต้องห้าม ผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด และได้รับการจดทะเบียนกับศาลเยาวชนและครอบครัวตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษาทนายความการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากบัญชี พ.ศ. 2556⁵ ซึ่งที่ปรึกษาทนายความหมายความว่า ทนายความซึ่งสอบผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดและได้รับการขึ้นทะเบียน ให้เป็นที่ปรึกษาทนายความที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีหน้าที่ดำเนินการในความในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดในคดีอาญาทุกข้อหา ซึ่งถือว่าเป็นการกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการคัดเลือกคุณสมบัติเฉพาะ ในการที่เป็นที่ปรึกษาทนายความของศาลเยาวชนและครอบครัว

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษระบบ panel เฉพาะทางเพื่อจัดหาทนายความให้เหมาะสมกับประเภทคดีที่ได้รับ และมีหน่วยงานกลางคือ Legal Aid Agency ซึ่งหน่วยงานนี้เป็นผู้ให้เงินทุนแก่บริการช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับคดีต่างๆ เช่น คดีอาญา คดีครอบครัว คดีมนุษยชน และการพิจารณาคดี อันกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติไว้อย่างเฉพาะของ

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยทางสภาพทนายความหรือแม้แต่กระทั่งสำนักงานศาลยุติธรรมไม่มีข้อกำหนดให้ทนายขอแรงต้องผ่านการอบรมก่อนขึ้นบัญชี แต่จะมีเพียงเป็นการอบรมเล็กๆน้อยๆเพื่อให้รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในเรื่องนั้นๆกับสถานการณ์ในปัจจุบันเท่านั้น และการมีการอบรมเพียงหนึ่งวันเท่านั้นและเป็นการนั่งฟังคำบรรยายและไม่มีการทดสอบความรู้ ความเข้าใจของผู้ที่มาฟังการบรรยายแต่อย่างใด และภายหลังจากอบรมเสร็จแล้ว ก็ไม่มีการติดตามผลหรือประเมินเกณฑ์ความรู้ผู้ที่ได้รับการอบรมแต่อย่างใด จึงส่งผลให้ไม่สอดคล้องกับลักษณะคดีที่พบเห็นในปัจจุบัน เช่น คดีหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา ความผิดฐานฟอกเงิน ความผิดเกี่ยวกับบัญชีม้า หรือความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งคดีเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามสถานการณ์ของโลกอยู่ตลอดเวลาและเป็นคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางเทคโนโลยี ซึ่งต้องใช้ความรู้ความชำนาญโดยเฉพาะ อีกทั้งในการทำหน้าที่จัดหาทนายความขอแรงให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลในประเทศไทยนั้นไม่ได้พิจารณาความเหมาะสมเฉพาะด้านของคดี ฉะนั้นการกำหนดให้มีการฝึกอบรมและต้องผ่านการทดสอบในคดีเฉพาะด้านจากสภาพทนายความหรือหน่วยงาน

⁴ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 120

⁵ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษาทนายความการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากบัญชี พ.ศ. 2556

ของรัฐที่เกี่ยวข้อง จึงจะเป็นวิธีการที่ทำให้ทนายความขอแรงมีประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อช่วยเหลือ
จำเลยในคดีอาญาผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการจัดหาทนายความมาด้วยตนเองได้อย่างดีขึ้น

ประการที่สองคือ ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดของระยะเวลาในการพบทนายความขอแรงของจำเลยใน
คดีอาญาในชั้นพิจารณาของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 และมาตรา 173

มาตรา 165/1 บัญญัติไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปด
ปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มี
ทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ให้ศาลถาม
จำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

มาตรา 173 บัญญัติไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี
ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้ง
ทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและ
จำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

จะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง
และมาตรา 173 ในชั้นพิจารณา ไม่ได้บัญญัติถึงระยะเวลาที่ให้ทนายความขอแรงซึ่งได้รับแต่งตั้งจากศาลไป
พบกับจำเลยในระยะเวลาอันสมควรเพื่อจัดเตรียมคดีในการต่อสู้คดีเพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพของจำเลย ส่งผล
ให้ในทางปฏิบัติศาลจะดำเนินการแต่งตั้งทนายความขอแรง โดยมีหนังสือแจ้งไปยังทนายความที่ได้ขึ้น
ทะเบียนไว้ในบัญชีทนายความขอแรง เมื่อทนายความได้รับการแต่งตั้ง ก็มักจะต้องเข้าพบจำเลยเป็นครั้งแรก
ในวันนัดคุ้มครองสิทธิ หรือหากไม่มีการนัดคุ้มครองสิทธิ ก็จะเป็นวันนัดตรวจพยานหลักฐาน และสอบ
คำให้การของจำเลย ทั้งนี้ วันนัดดังกล่าวมักกำหนดห่างจากวันที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งเพียง 1-2 สัปดาห์ ซึ่งถือ
เป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้นและไม่เอื้อต่อการเตรียมการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมใน
การต่อสู้คดีของจำเลยในคดีอาญา จึงเป็นปัญหาสำคัญคือทนายความขอแรงจะได้พบจำเลยเป็นครั้งแรกใน
วันนัดดังกล่าว ทำให้ไม่มีโอกาสสอบข้อเท็จจริง พิจารณาพฤติการณ์แห่งคดี หรือรวบรวมพยานหลักฐาน
ก่อนหน้านั้นได้อย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้น หากจำเลยถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี การเข้าถึงตัวจำเลยยิ่ง
เป็นไปได้ยาก ส่งผลให้ทนายความไม่สามารถหาข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานมาสนับสนุนการ
ต่อสู้คดีได้อย่างทันทั่วที่ แตกต่างจากฝ่ายพนักงานอัยการซึ่งได้รับข้อมูลจากการสืบสวนสอบสวนที่จัดทำ
ไว้อย่างครบถ้วน และมีเวลาสำหรับเตรียมการดำเนินคดีล่วงหน้ามากกว่า ด้วยเหตุนี้ ในวันนัดแรกของ
จำเลยโดยเฉพาะวันนัดคุ้มครองสิทธิ มักปรากฏว่าทนายความขอแรงยังไม่มีข้อมูลเพียงพอในการวางแผน
ทางการแก้ต่าง ทั้งที่ในความเป็นจริงจำเลยบางรายมีความประสงค์ที่จะต่อสู้คดี แต่กลับไม่สามารถแสวงหา
พยานหลักฐานได้ทันภายในเวลาที่จำกัด หรือเกรงว่าการต่อสู้คดีจะทำให้ต้องเสียเวลามากขึ้น กรณีดังกล่าว
ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างชัดเจน

เมื่อเปรียบเทียบกับคำพิพากษาคดี *Salduz v. Turkey* (2008) เป็นคดีที่เกิดขึ้นในประเทศตุรกี โดยมีข้อเท็จจริงว่า นาย Salduz ขณะนั้นอายุ 17 ปี ถูกจับกุมโดยตำรวจตุรกีในปี 2001 ฐานต้องสงสัยว่าเข้าร่วมการประท้วงอย่างผิดกฎหมาย และถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรผิดกฎหมาย (PKK) เขาถูกสอบสวนโดยไม่มีทนายความ และได้ให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนซึ่งภายหลังถูกใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล แม้ต่อมาเขาจะปฏิเสธคำให้การนั้นในชั้นศาล และได้รับความช่วยเหลือจากทนาย แต่ศาลตุรกียังคงตัดสินลงโทษเขาโดยอาศัยคำให้การในชั้นสอบสวนเป็นหลัก และต่อมากลุ่มนี้ได้ยื่นผู้การพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (ECtHR) ซึ่งคดีนี้เป็นคดีสำคัญที่กำหนดหลักการเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหาในการเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มแรกของการถูกควบคุมตัว ภายใต้มาตรา 6 ของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป (ECHR) ที่กำหนดว่าจำเลยต้องได้ทนายตั้งแต่เริ่มกระบวนการสอบสวน

และเมื่อเปรียบเทียบกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR มาตรา 14 (ง) กำหนดไว้ว่า

(ง) ให้พิจารณาคดีต่อหน้าบุคคลดังกล่าว และให้ปกป้องตนเองด้วยตนเองหรือผ่านความช่วยเหลือทางกฎหมายที่บุคคลนั้นเลือกเอง ให้ทราบถึงสิทธินี้ หากบุคคลนั้นไม่มีความช่วยเหลือทางกฎหมาย และให้ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ได้รับมอบหมายให้ ในกรณีใดๆ ที่ผลประโยชน์ของความยุติธรรมต้องการ และในกรณีใดๆ ก็ตามที่บุคคลนั้นไม่มีวิธีการเพียงพอที่จะจ่ายค่าใช้จ่ายดังกล่าว โดยไม่ต้องชำระเงินใดๆ

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง และมาตรา 173 ในชั้นพิจารณา จะกำหนดสิทธิในการมีทนาย แต่ในทางปฏิบัติทนายขอแรงอาจไม่สามารถเข้าถึงเอกสารคดีหรือพบจำเลยได้อย่างเต็มที่ เพราะข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ จึงส่งผลให้สิทธิของจำเลยตาม ICCPR มาตรา 14 (ง) ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง เพราะระยะเวลาสำคัญต่อการทำคดีเป็นอย่างมาก และถ้าหากศาลแต่งตั้งทนายความให้จำเลยเร็วขึ้น ก็จะช่วยให้การต่อสู้คดีของทนายความขอแรงทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น กลับกันหากทนายความนั้น มีระยะเวลาในการเตรียมคดีน้อยก็จะทำให้ให้ทนายความไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่ากับว่าทนายความขอแรงที่ถูกศาลแต่งตั้งมานั้น ไม่อาจรักษาสิทธิต่างๆของจำเลยเอาไว้ได้ ดังนั้น การแต่งตั้งทนายความขอแรงในคดีอาญาภายในเวลากระชั้นชิดนั้น ไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของการมีทนายความขอแรงในคดีอาญาแต่อย่างใด ฉะนั้นหากมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง และมาตรา 173 ในชั้นพิจารณา โดยกำหนดให้ทนายความได้พบกับจำเลยและมีระยะเวลาพอสมควรในการเตรียมคดี ก็ส่งผลให้จำเลยต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรม

ประการที่สามคือ ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการส่งจ่ายค่าตอบแทนรางวัลทนายความขอแรงหลักเกณฑ์และวิธีการส่งจ่ายค่าตอบแทนรางวัลทนายความขอแรงระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้งให้ผู้ต้องหาหรือ

จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 ซึ่งตามระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550⁶ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 ซึ่งในข้อที่ 5 และข้อ 6 กำหนดไว้ว่า

“ข้อ 5 ให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลให้ทนายความ โดยพิจารณาตามความยากง่ายของลักษณะคดี กับเทียบดูเวลาและงานที่ทนายความได้ปฏิบัติในการว่าคดีเรื่องนั้นๆ โดยให้คำนึงถึงความเอาใจใส่ในการดำเนินคดีและค่าใช้จ่ายที่ทนายความได้เสียไปประกอบด้วย”

“ข้อ 6 การส่งจ่ายเงินรางวัลให้ดำเนินการดังนี้

- (1) ในกรณีที่มีการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ให้ส่งจ่ายเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือมี คำสั่งแล้ว
- (2) ในกรณีอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ใน (1) ให้ส่งจ่ายเงินรางวัลเมื่อทนายความ ได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จสิ้นแล้ว

ถ้าศาลชั้นต้นกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานในคดีใดก่อนสืบพยาน ให้ศาล มีอำนาจส่งจ่ายเงินรางวัลบางส่วนให้แก่ทนายความตามที่เห็นสมควรหลังจากการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้วก็ได้ แต่ต้องไม่เกินร้อยละสิบห้าของอัตราขั้นต่ำที่กำหนดไว้สำหรับคดีนั้น

ในกรณีที่มีการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา หากเงินรางวัลที่ศาลส่งจ่ายให้ ทนายความไปแล้ว มีจำนวนยังไม่ถึงอัตราขั้นสูงที่กำหนดไว้สำหรับประเภทคดีนั้น ให้ศาลชั้นต้น มีอำนาจส่งจ่ายเงินรางวัลเพิ่มเติมสำหรับการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาให้ทนายความได้ตามที่เห็นสมควร เมื่อศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกามีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่ทั้งนี้เงินรางวัลทั้งหมดที่ทนายความจะได้รับ ต้องมีจำนวนไม่เกินอัตราขั้นสูงที่กำหนดไว้สำหรับประเภทคดีนั้น”

และตามตารางอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173⁷ กำหนดให้

- “1.) คดีที่มีโทษประหารชีวิต ขั้นต่ำ 8,000 บาท สูงสุด 50,000 บาท
- 2.) คดีที่มีโทษจำคุกสูงสุดตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิต ขั้นต่ำ 6,000 บาท สูงสุด 40,000 บาท
- 3.) คดีอื่นๆ ขั้นต่ำ 4,000 บาท สูงสุด 30,000 บาท”

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 ข้อ 5 และข้อ 6 ประกอบกับตามตารางอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 กำหนดให้ศาล

⁶ ระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2

⁷ ตารางอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

ชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนเงินรางวัลแก่ทนายความขอแรง โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์สำคัญ ได้แก่

1. ความยากง่ายของคดี โดยพิจารณาจากอัตราโทษและข้อเท็จจริงที่ซับซ้อน
2. เวลาที่ทนายความได้ใช้ไปในการว่าความหรือปฏิบัติหน้าที่
3. ปริมาณงานที่ทนายความได้ปฏิบัติ
4. ความเอาใจใส่ในการดำเนินคดีของทนายความ
5. ค่าใช้จ่ายที่ทนายความได้เสียไป

นอกจากนี้ ระเบียบยังบัญญัติให้ศาลคำนึงถึงจำนวนวันนัดที่ทนายความมาศาลจริง รวมทั้งเปรียบเทียบกับจำนวนเงินรางวัลที่จ่ายให้แก่ทนายความในคดีอื่นของศาลเดียวกัน โดยต้องเป็นคดีที่มีลักษณะ ความยากง่าย และปริมาณงานใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความแตกต่างของอัตราเงินรางวัลในคดีที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และสร้างความเป็นธรรมในการกำหนดค่าตอบแทน

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติพบว่าศาลมักใช้ดุลพินิจตีความเงื่อนไขดังกล่าวอย่างกว้างขวางและแตกต่างกันไป บางกรณีแม้ทนายความขอแรงจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ลงพื้นที่สอบข้อเท็จจริง และเข้าร่วมพิจารณาหลายนัด แต่ศาลกลับสั่งจ่ายเพียง 3,000 ถึง 10,000 บาท ซึ่งไม่สอดคล้องกับภาระงานและค่าใช้จ่ายที่แท้จริง อีกทั้งการใช้ดุลพินิจดังกล่าวยังเป็นอำนาจของศาลชั้นต้น โดยเฉพาะ ซึ่งศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไม่สามารถก้าวล่วงไปแก้ไขได้ อันเป็นไปตามแนววินิจฉัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10109/2554 นี้ยืนยันว่าศาลชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการกำหนดค่าตอบแทนตามระเบียบ หากทนายความผู้ปฏิบัติหน้าที่ทนายความขอแรงไม่เห็นด้วยก็ไม่สามารถที่อุทธรณ์หรือฎีกาได้แย้งได้ ดังนั้นปัญหาสำคัญในประเด็นนี้คือการมอบอำนาจดุลพินิจแก่ศาลชั้นต้นมากเกินไป โดยขาดกลไกตรวจสอบและตรวจสอบ ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมต่อทนายความขอแรง ซึ่งการกำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความขอแรงของศาลนั้น ถือเป็นคำสั่งของศาล และเมื่อเปรียบเทียบเป็นคำสั่งในเรื่องอื่นๆของศาลซึ่งสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกาอย่างเช่น มาตรา 18 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁸ จะเห็นได้ว่าคำสั่งของศาลนี้สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ โดยไม่ใช่อำนาจศาลชั้นต้นโดยเด็ดขาด

อีกทั้งปัญหาค่าตอบแทนของทนายความขอแรงในคดีอาญาเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่จำเลย โดยเฉพาะในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล ซึ่งทนายความขอแรงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานหลายขั้นตอน ตั้งแต่การเข้าไปพูดคุยกับจำเลยเพื่อสอบถามข้อเท็จจริง การตรวจสอบนวนคดีที่ศาล การลงพื้นที่ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การถ่ายภาพประกอบ ไปจนถึงการติดต่อพูดคุยกับพยานหรือผู้เห็นเหตุการณ์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยเวลา ความทุ่มเท และค่าใช้จ่ายส่วนตัวของทนายความ ทั้งในด้านการเดินทาง เอกสาร และการ

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18

จัดเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้การต่อสู้คดีเป็นไปอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ระบบค่าตอบแทนของทนายความขอแรงในปัจจุบันกลับไม่สอดคล้องกับภาระงานที่แท้จริง เนื่องจากศาลจะจ่ายเงินค่าตอบแทนให้เมื่อคดีสิ้นสุดเท่านั้น ส่งผลให้ทนายความต้องสำรองค่าใช้จ่ายทั้งหมดด้วยตนเองในระหว่างการดำเนินคดี ซึ่งสำหรับทนายความที่ไม่ได้มีฐานะทางการเงินมั่นคง การต้องรับภาระดังกล่าวเป็นเวลานานก่อให้เกิดความลำบากและความท้อแท้ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ อาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระที่ไม่มีเงินเดือนประจำ การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทนายขอแรงจึงอาศัยแรงจูงใจทางจิตใจและความเสียสละเป็นหลัก เมื่อค่าตอบแทนที่ได้รับไม่สอดคล้องกับภาระงาน ย่อมทำให้ทนายความหลายรายไม่เต็มใจที่จะดำเนินการตามขั้นตอนการเตรียมคดีอย่างละเอียดเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ต้องสำรองไปก่อน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการต่อสู้คดีของจำเลย ยิ่งไปกว่านั้น ระบบการพิจารณาค่าตอบแทนยังขึ้นอยู่กับดุลพินิจของข้าราชการตุลาการผู้รับผิดชอบคดี ซึ่งในบางกรณีอาจมีอายุราชการน้อย ขาดประสบการณ์ในการว่าความ หรือไม่เข้าใจถึงภาระงานที่แท้จริงของทนายความ ทำให้การใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าตอบแทนไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและความเป็นธรรม อีกทั้งกระบวนการเบิกจ่ายยังล่าช้า ต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเอกสารหลายระดับ ส่งผลให้ทนายความได้รับเงินค่าตอบแทนล่าช้ากว่ากำหนด ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ทนายความขาดแรงจูงใจในการเข้าร่วมเป็นทนายขอแรง และในทางปฏิบัติพบว่าทนายความขอแรงส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์น้อย เนื่องจากทนายความที่มีความรู้ความสามารถสูงมักเห็นว่าค่าตอบแทนไม่คุ้มค่ากับภาระงานและค่าใช้จ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ส่งผลต่อคุณภาพของการช่วยเหลือทางกฎหมายโดยรวมและบั่นทอนภาพลักษณ์ของระบบยุติธรรมในระยะยาว

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา อัตราค่าบริการรายชั่วโมงเป็นหลัก โดยในระบบศาลรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา ภายใต้ CJA และในระบบของรัฐ จำนวนมาก หลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่ศาลแต่งตั้ง (Assigned Counsel) จะใช้อัตราค่าบริการรายชั่วโมง เป็นพื้นฐานในการคำนวณ โดยมักจะแยกเป็นอัตราสำหรับงานในศาล และงานนอกศาล ซึ่งอัตรานี้จะถูกกำหนดเป็นจำนวนเงินต่อชั่วโมงที่แน่นอน เช่น \$158 ต่อชั่วโมง ในปี 2023 สำหรับ Federal CJA และจะมีเพดานค่าธรรมเนียมรวม มักมีการกำหนดเพดานสูงสุดสำหรับแต่ละประเภทคดี เช่น คดีความผิดทางอาญาที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีอุทธรณ์ หากค่าใช้จ่ายรวมเกินเพดานนี้ ทนายความจะต้องยื่น คำขออนุมัติค่าธรรมเนียมพิเศษ เพื่อให้ศาลหรือผู้บริหารโครงการพิจารณาอนุมัติ และการชดเชยค่าใช้จ่ายจริง ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ทนายความได้สำรองจ่ายล่วงหน้าเพราะจำเป็นในการดำเนินคดีอย่างชัดเจน เช่น ค่าถ่ายเอกสาร ค่าเดินทาง หรือการจ้างผู้เชี่ยวชาญ พนักงานสอบสวน ซึ่งช่วยลดภาระทางการเงินของทนายความ อีกทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีการตรวจสอบและถ่วงดุลการสั่งจ่ายเงินรางวัล โดยภายใต้ระบบ CJA ของรัฐบาลกลาง และระบบของรัฐส่วนใหญ่ การสั่งจ่ายค่าตอบแทนจะผ่านการตรวจสอบและอนุมัติ โดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน หรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมาย หรือ ผู้อำนวยการโครงการทนายความที่ศาลตั้ง ซึ่งมีการตรวจสอบอย่างละเอียดตามหลักเกณฑ์อัตราค่าบริการรายชั่วโมงและเพดานค่าธรรมเนียม ดังนั้นการอุทธรณ์ค่าตอบแทน ดังกล่าวแม้ว่าการโต้แย้งคำสั่งจ่ายค่าตอบแทนอาจจะยาก แต่ก็ยังมีแนวทางให้ทนายความสามารถยื่นคำร้องขอทบทวน

หรืออุทธรณ์คำสั่งไปยังคณะผู้พิพากษาหรือคณะกรรมการบริหารในบางเขตอำนาจศาล โดยการพิจารณาเน้นที่การพิสูจน์ชั่วโมงการทำงานและความจำเป็นของงานที่

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ (Legal Aid System) ค่าธรรมเนียมคงที่และค่าธรรมเนียมตามปริมาณงาน โดยระบบความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid) ในคดีอาญาของอังกฤษ มีรูปแบบการจ่ายค่าตอบแทนที่ซับซ้อนและใช้ค่าธรรมเนียมคงที่ ใช้สำหรับงานที่ไม่ซับซ้อน เช่น การให้คำปรึกษาที่สถานีตำรวจ หรือคดีในศาลชั้นต้นบางประเภท และ ค่าธรรมเนียมตามปริมาณงาน (GFS) ใช้สำหรับคดีที่ซับซ้อนใน โดยจะกำหนดอัตราค่าตอบแทนหลัก (Basic Fee) ตามประเภทความผิด และมีการเพิ่มค่าตอบแทนตามปัจจัยต่างๆ เช่น จำนวนหน้าของพยานหลักฐาน (PPE), ความยาวของการดำเนินคดี และประเภทของทนายความ เป็นหลักโดยจะพิจารณาจากประเภทของศาล และความซับซ้อนประเภทของคดี และหากทนายความไม่เห็นด้วยกับค่าตอบแทนก็ได้แย้งได้ ซึ่งทนายความที่เห็นว่าค่าตอบแทนที่ได้รับไม่ถูกต้องมีสิทธิที่จะยื่นคำขอทบทวน หรืออุทธรณ์ คำสั่งของ LAA ไปยังผู้ประเมินรายอื่นๆ หรือคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีการตรวจสอบการคำนวณตามหลักเกณฑ์ GFS ซึ่งเป็นระบบหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าตอบแทนสำหรับทนายความผู้ว่าความในคดีอาญาที่ดำเนินการในศาลของประเทศอังกฤษ

ดังนั้น จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศแล้ว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเห็นควรให้มีการแก้ไขหรือเพิ่มเติม ดังนี้

1. ปัญหาการการขึ้นบัญชีและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกทนายความขอแรง เพื่อให้กระบวนการขึ้นทะเบียนและแต่งตั้งทนายความขอแรงมีความโปร่งใส มีมาตรฐาน และสอดคล้องกับลักษณะความซับซ้อนของคดี เสนอให้มีการ แก้ไขและเพิ่มเติม ดังนี้

1.1 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ด้วยการเพิ่มเติมเป็น มาตรา 44 จากเดิม “ ให้คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจออกข้อบังคับ ว่าด้วยการควบคุมการประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ หรือเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสภาทนายความได้ ”

แก้ไขเพิ่มเติมด้วยการเพิ่มเป็นวรรคท้ายว่า “ ทนายความผู้ซึ่งจะรับเป็นทนายความขอแรง โดยศาลตั้งให้แก่จำเลย จะต้องผ่านการฝึกอบรมและผ่านการทดสอบคดีเฉพาะด้านจากคณะกรรมการสภาทนายความเป็นผู้กำหนด ”

และเพิ่มเติมด้วยการเพิ่มพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ด้วยการเพิ่มเติมเป็น มาตรา 44/1 โดยมีข้อความว่า “ เมื่อทนายความปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความขอแรงซึ่งได้รับแต่งตั้งจากศาลครบระยะเวลา 7 ปี ให้มีสิทธิรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยนายกสภาทนายความเป็นผู้เสนอชื่อ ”

1.2 ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550 ด้วยการเพิ่มเติมเป็นข้อใหม่โดยเป็น ข้อ.13 ซึ่งมีข้อความว่า ทนายความผู้ที่จะขึ้นบัญชีเป็นทนายความขอแรงตามระเบียบฉบับนี้ จะต้องผ่านการฝึกอบรมและผ่านการทดสอบจากคณะกรรมการสภาทนายความคดีเฉพาะด้าน ”

2. ปัญหาการเกี่ยวกับระยะเวลาในการแต่งตั้งและเตรียมคดีของทนายความขอแรง ภายใต้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 มาตรา 173 ทั้งนี้เพื่อให้สิทธิของจำเลยได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง เห็นควรแก้ไขข้อความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง จากเดิมที่ว่า “ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนไต่สวนมูลฟ้องให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ”

โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็นดังนี้ มาตรา 165/1 “ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้องให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ก่อนเริ่มนัดสอบคำให้การอย่างน้อยวัน 30 ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้องให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและ จำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ และก่อนเริ่มนัดสอบคำให้การอย่างน้อย วัน 30 ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ”

และในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง และมาตรา 173 ในชั้นพิจารณา ดังกล่าวดังนี้ จากเดิมที่ว่า “ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ”

โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็นดังนี้ มาตรา 173 “ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ก่อนเริ่มนัดสอบคำให้การอย่างน้อยวัน 30 ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและ จำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ และก่อนเริ่มนัดสอบคำให้การอย่างน้อย วัน 30 ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่

ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา ๑๖๖ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ”

“ ก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือสอบคำให้การ ศาลต้องจัดให้มีวันนัดเพื่อให้ทนายความที่ศาลแต่งตั้งได้พบและปรึกษาหารือกับจำเลยล่วงหน้าเป็นระยะเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ต้องไม่น้อยกว่าระยะเวลาในการเตรียมการของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ”

3. ปัญหาการสั่งจ่ายค่าตอบแทนทนายความขอแรง ควรมีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550 ดังนี้

3.1 ในระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ.2550 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในข้อ 4 ด้วยการเพิ่มวรรคสองและวรรคสามว่า

“ ในการคำนวณในส่วนค่าใช้จ่าย ต้องคำนวณตามจำนวนครั้งที่ทนายความขอแรงมาศาล โดยไม่เลื่อนคดีอันเกิดจากความผิดของทนายขอแรงเองและควรกำหนดในอัตราที่แน่นอน ทั้งนี้การกำหนดอัตราเงินรางวัลทนายขอแรงให้พิจารณาจากอัตราโทษ และการมีส่วนร่วมของทนายความในกระบวนการพิจารณา

ค่าตอบแทนของทนายความขอแรงนั้น ทนายความจะต้องมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายได้ก่อนศาลมีคำพิพากษาและค่าตอบแทนทนายความขอแรงในคดีอาญา เช่น ค่าคัดถ่ายเอกสาร ค่าพยาน ค่าเดินทาง หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจที่แท้จริงในแต่ละปี ”

เอกสารอ้างอิง

ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 120

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษาทนายความการจดแจ้งและลบชื่อ

ออกจากบัญชี พ.ศ. 2556

ระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ตั้ง

ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2550 แก้ไข

เพิ่มเติม ฉบับที่ 2

ตารางอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา มาตรา 173

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 165/1 และมาตรา 173

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18